

NOI CONTRIBUȚII DOCUMENTARE CU PRIVIRE LA POLITIZAREA ÎNVĂȚĂMÂNTULUI PUBLIC DIN BIHOR (1948—1950) — (I)

de

SORIN VASILE HENDEA

Perioada 1945—1947 s-a caracterizat prin eliminarea opoziției politice vis-à-vis de noul regim de orientare pro-sovietică din România. Partidele politice tradiționale au fost „executate”, pentru ca la 30 decembrie 1947 să fie îndepărtată și „ultima piedică în calea comunizării țării — monarhia —”¹. Erau astfel create condițiile optime în vederea constituirii „partidului-stat”, operațiune condusă de Partidul Comunist și finalizată în timpul „Congresului de unificare” din 21—23 februarie 1948. „Unificarea” P.C.R. și P.S.D. a reprezentat mai degrabă o asimilare a ultimelor elemente social-democrate de către Partidul Comunist după ce P.S.D. fusese scindat, ele devenind o victimă a politicii comuniste².

Implementarea comunismului de tip sovietic în România avea să conducă foarte curând la „anularea valorilor dobândite în peste opt decenii de viață democratică și constituțională”. Nici școala nu a scăpat „ochiului vigilent” al comuniștilor moscoviți, aceasta fiind lovită pre-dilect „ca fiind laboratorul formării convingerilor civice, democratice, ..., o tribună de afirmare a civismului, nu doar a valorilor culturale”³. Transformarea sistemului educațional românesc s-a făcut simțită încă din anii '45, ea luând proporții considerabile începând cu luna august a anului 1948, atunci când guvernul comunist trece la reformarea întregului învățământ din România.

Dacă ar fi să dăm crezare „istoriografiei marxiste”, am putea constata, cu oarecare stupoare, că anii 1945—1948 au reprezentat o perioadă de „prefaceri însemnate” pentru învățământul românesc, fiind create, nici mai mult, nici mai puțin, „premisele începutului «revoluției culturale» în România”⁴.

În realitate societatea românească din anii 1945—1948 și, implicit, învățământul românesc, au suportat presiunile crescânde pe care le

¹ Mihai Dorin, *Politizarea învățământului românesc. Școala politehnică „Gh. Asachi” din Iași*, în *Arhivele totalitarismului*, anul III, nr. 3/1995, p. 59.

² Vasile Hendea, *Crearea structurilor locale ale P.M.R. — Bihor (februarie 1948)*, în curs de apariție în revista *Pietre de Hotar*, vol. I, Oradea.

³ Mihai Dorin, *op. cit.*, p. 59.

⁴ Dănuț Dobos, *Reforma învățământului: Decretul 175/1948*, în *Arhivele totalitarismului*, anul III, nr. 3/1995, p. 200.

exercita puterea comunistă în această perioadă. Sistemul educațional interbelic va cunoaște o serie de prefaceri, concretizate prin „reforma” din 3 august 1948, act legislativ puternic mediatizat de articolele laudative apărute în oficiosul P.M.R., „Scânteia”, începând cu data de 4 august 1948⁵. Însă așa-zisa „reformă” a învățământului, din anul 1948, a fost mai degrabă „o acțiune reușită de subordonare a tradițiilor învățământului decât o reformare a sa, în sensul progresist al termenului”⁶.

Efectele nefaste ale acestei „reforme” nu au întârziat să apară, cunoscut fiind, de acum, faptul că singura latură a reformei care a funcționat perfect după 1948 a fost cea ideologică. Aceasta și-a propus și a reușit în bună parte să anihileze cu brutalitate „cursul firesc, tradițional, democratic al învățământului românesc”⁷.

Vor fi promovate foarte curând formule rituale, devenite în scurt timp stereotipuri, precum: învățământul se organizează „pe baze democratice, populare și realist-științifice”; urmărindu-se mușamalizarea realității evidente: *subordonarea întregului învățământ partidului-stat, lipsindu-l de orice instrument de autonomie și apărare*⁸.

Anul 1948 a marcat amplificarea „procesului de comunizare”⁹ a învățământului din România și începutul „sovietizării” acestuia¹⁰. Întreaga activitate didactică avea la bază principiul ideologic, criteriul primordial în acțiunea de selectare și promovare a cadrelor didactice.

Într-un „Raport”¹¹ emis de Inspectoratul Școlar Județean Bihor în zilele de 10—14 aprilie 1949, este atacată vehement vechea grilă de salarizare a cadrelor didactice, promovarea vechimei și experienței didactice, pe motiv că „cu cât un membru al corpului didactic este mai vechiu, cu atât are înrădăcinat în el metode pedagogice și comportament politic mai nepotrivit”.

Documentul amintit reprezintă o sursă informațională inedită, care surprinde întocmai realitatea sistemului educațional bihorean. Sunt atacați profesorii cu vechime în activitatea pedagogică, retribuiți cu frumoasa sumă de 15 800 lei: Fluieraș Nicolae, pe motiv că era „popă unit reacționar”; Bota Gheorghe, „cunoscut manist”; Deak Francisc, „fost contrarevoluționar în 1919”; Florea Teodor, „popă unit” care „nu a semnat la revenire”; Farkas Maria, „incapabilă în învățământ”. Aceeași critică le este adusă unor profesori cu un salariu de 14 750 lei, calificați, la rândul lor, ca fiind „incapabili în învățământ”, „maniști”, „șoviniști antidemocratici” etc. Sunt astfel menționați: Andreșescu Maria, Popovici Victor, Papp Ileana, Crăciun Andrei.

Critica adusă unor profesori cu experiență este dominată de subiectivism, atacurile inițiate la adresa acestora fiind nefondate. Ei erau calificați ca fiind inapți activității pe care o desfășurau de o viață, numai

⁵ *Ibidem*, p. 203.

⁶ *Ibidem*.

⁷ *Ibidem*, p. 205.

⁸ Mihai Dorin, *op. cit.*, p. 60.

⁹ Dănuț Doboș, *op. cit.*, p. 206.

¹⁰ Mihai Dorin, *op. cit.*, p. 60.

¹¹ Direcția Județeană Bihor a Arhivelor Naționale (în continuare D.J.B.A.N.), *Jond Comitetul Județean Bihor al P.C.R.*, inv. 1235, dos. 521, f. 11.

și numai fiindcă nu îmbrățișau ideile comuniste sau deoarece erau simpatizanți ai P.N.Ț., ori preoți de altă confesiune decât cea ortodoxă. Se poate observa însă neconcordanța acestor acuze cu sistemul educațional. Învățământul public românesc ajunsese în faza promovării cadrelor pe criterii strict politice, contând mult prea puțin pregătirea profesională a acestora. Bunăoară, o serie de cadre didactice necompetitive, și ca atare încadrate în categorii minime de salarizare, cu retribuții cuprinse între 8 210 și 9 800 lei, sunt propulsate, întrucât, spre exemplu Mihalcea Eliza este „deputată de Bihor”; Adrian Valeria este „bună profesoară”; Kovacs Ladislau este un „bun profesor, politicește activ” iar Apolzan Maria este „cea mai bună prof. de filosofie și democrată”.

Sustinerea elementelor mediocre pe plan profesional, dar fidele noii orientări politice a României, reprezintă una dintre caracteristicile esențiale ale politicii promovate de P.C.R. (P.M.R.).

Aceleași principii machiavelice sunt întâlnite și în sectorul învățământului primar. Raportul școlar deja menționat surprinde diferențieri de salarizare la nivelul învățătorilor din comunele jud. Bihor¹². Astfel, în comuna Diosig, învățătorul Ciordaș Ion beneficiază de o retribuție de 8 210 lei, cu toate că este „reacționar, șovinist înlcuit din corpul de control”, în timp ce Cion Iuliana beneficiază de numai 6 968 lei, fără a se ține cont de faptul că a fost numită recent directoare și că „lucreează cu forțe tinere”.

O situație similară este întâlnită în Plasa Centrală, acolo unde învățătorul Cristescu Procopie beneficiază de o retribuție de 7 589 lei, cu toate că a fost recent pedepsit de Ministerul Învățământului Public, iar Chifor Maria, „fiind foarte activă, recunoscută de organele de control, de P.M.R. și org. de masă, fostă delegată la congresul intelectualilor”, primește doar 6 968 lei.

Exemplele ar putea continua, existând multe alte cazuri în care criteriul politic este singurul argument în vederea promovării unor „specialiști” în diverse sectoare de activitate, învățământul nefăcând excepție de la această regulă.

Politizarea învățământului românesc de toate gradele a reprezentat una dintre prioritățile P.M.R. începând cu anul 1948. Partidul se va confrunța însă, la început, cu o serie de probleme datorate lipsei de cadre. Într-un *Raport al Sectorului Județean P.M.R. Bihor — Oradea*, înaintat la 27 ianuarie 1949 Direcțiunii de Propagandă și Agitație a C.C. P.M.R. București, sunt exprimate o serie de neajunsuri și nemulțumiri ale conducerii P.M.R. Bihor, datorate imposibilităților în care se găsea această filială în ceea ce privește trecerea de la munca cantitativă la cea calitativă, neajunsuri datorate înmulțirii „fără limită a școlilor profesionale”, ceea ce pune în dificultate corpul didactic din Oradea și județ, el *neputând face față „atâtor ore de lecții la cât se totalizează numărul orelor de educație politică din aceste școli* (subl. nr. — V. H.)¹³.

¹² *Ibidem*, f. 12.

¹³ *Ibidem*, dos. 519, f. 3.

Aceeași idee se desprinde și din *Raportul de activitate* de pe luna ianuarie 1949 al Comisiei de Studii și Documente și de Învățământ Public a Comitetului Județean Bihor al P.M.R., arătându-se că în cele cca. 50 de școli de diferite grade din Oradea a fost desemnat „un colectiv din sânul corpului didactic ... care să se ocupe cu câte 3—4 școli“, în vederea transmiterii temeinice a materialului de propagandă politică. Această preocupare pentru însușirea de către elevi a materialului ideologic este manifestată și în plăși, aici luându-se hotărârea înființării unui colectiv de tovarăși, care să analizeze cu maximă seriozitate „în ce spirit se face educația (politică — n.n. — V.H.) în școală“¹⁴.

O disciplină fundamentală în cadrul învățământului public din România, alături de propaganda politică, a constituit-o limba rusă. Predarea acesteia s-a confruntat în primele luni ale anului 1949 cu mari dificultăți datorate lipsei de profesionalism a corpului didactic, compus în mare parte „din elemente necorespunzătoare“, profesorii fiind recrutați din medii suspecte pentru tovarășii de partid, spre exemplu din rândurile preoților refugiați din Basarabia. Problema cea mai gravă o constituie faptul că „nu se găsesc membrii de partid între ei“. Mergându-se pe ideea ideologizării acestui sector de activitate, esențial de altfel în crearea unei noi mentalități și convingeri politice, soluția găsită consta în „selecționarea corpului și complectarea lui cu *elemente cinstite, devotate Partidului, alese dintre foștii prizonieri* (subl. ns. — H.V.)“¹⁵. Apartenența la P.M.R. conferea și garanția profesionalismului persoanei respective, în viziunea liderilor comuniști. Lucrurile nu se prezentau sub această formă în realitate, însă partidul avea mai puțină nevoie de buni specialiști, cât mai ales de oameni de încredere, selecționați din rândurile membrilor de partid și propulsați în diferite sectoare de activitate sau funcții de conducere. Erau preferați indivizii lipsiți de studii și provenind de la periferia societății, supuși unui „tratament“ adecvat în vederea ideologizării lor. Aceștia vor penetra și în structurile de conducere ale P.M.R., fiind în marea lor majoritate etnici maghiari și evrei¹⁶.

Acțiunile întreprinse de conducerea P.M.R. Bihor în vederea politizării învățământului public s-au făcut resimțite și în lumea satului bihorean. În noua școală de tractoriști, cuprinzând 93 de elevi, cu vârste cuprinse între 18—30 de ani, pe lângă obiectele de specialitate sunt prevăzute și două ore de educație politică. Cu toate acestea, cultura politică „lasă de dorit“ întrucât directorul școlii nu corespunde acestor necesități, el „având o mentalitate veche, necorespunzătoare școalei noi“, fiind mare nevoie „de un director politic“, singurul în măsură să asigure din acest punct de vedere succesul școlii, apreciază responsabilii școlilor de calificare profesională din Oradea¹⁷.

Atmosfera se prezintă ca fiind critică, din acest punct de vedere, la școala de viticultură din Diosig, întrucât „muncă politică deloc nu se

¹⁴ *Ibidem*, f. 7.

¹⁵ *Ibidem*, f. 11—12.

¹⁶ Vasile Hendea, *op. cit.*

¹⁷ D.J.B.A.N., fond Comitetul Județean Bihor al P.C.R., inv. 1235, dos. 519 f. 14.

duce la această școală¹⁸. Și în acest caz rezolvarea favorabilă a problemelor amintite ar depinde, în viziunea responsabililor școlilor de calificare profesională, de alegerea unui „director politic”.

O școală medie agricolă ființa în această perioadă la Salonta, având înscriși 202 elevi și desfășurându-și activitatea pe două secții, în limba română și maghiară. În raportul din februarie 1949 se subliniază faptul că la această școală „situația este puțin mai bună”, cu toate că, nici în acest caz, „directorul nu corespunde având o mentalitate veche, reacționară” (subl. nr. — V. H.)¹⁹.

Cu alte cuvinte, se poate observa linia politică promovată de comuniști, criticile și presiunile întreprinse de aceștia la adresa profesorilor formați în perioada interbelică, în general, și a directorilor unor instituții de învățământ, în mod special, etichetați ca fiind „reacționari”, „maniști”, „fasciști”, „dușmani ai poporului”, pentru simplul motiv că nu îmbrățișau ideile și politica promovată de guvernanții comuniști.

Alături de Școala de tractoriști din Oradea, Școala de viticultură Diosig și Școala medie agricolă din Salonta, în Bihor mai ființau, în februarie 1949, și alte școli de calificare profesională, aflate, din punct de vedere politic, sub directa observație și îndrumare a partidului, care le-a și inventariat. Acestea ar fi: Magazinul de Stat Oradea, cu 104 elevi; Cursul de gestionari cooperatiști, având 62 de elevi; Cursul de îndrumători cooperatiști, cu 40 de cursanți; Magazinul de Stat „Oțelul”, cu 82 de elevi; Școala Adm.-Juridică M.A.I., cu 334 elevi la cursurile în limba română și 51 înscriși la limba maghiară; Școala de pregătire cadre silvice, cu 88 de cursanți; Școala I.C.D., cu 80 de elevi; Școala specială de pregătire administrativă, cu 71 elevi; Școala tehnică mecanică agricolă, cu 172 de cursanți; Școala de legumicultură Sf. Andrei, cu 60 elevi; Școala Arlus, cu 179 elevi și Școala de îndrumători fotbal, cu 27 de cursanți²⁰.

Într-un nou Raport de activitate se subliniază lipsurile considerabile înregistrate de școlile Ministerului Agriculturii și a Silviculturii din județul Bihor, pe linia pregătirii politice. Cauza surprinsă de această dată consta în lipsa fondurilor materiale, care îi pune în imposibilitatea de a numi „un responsabil politic la școală”²¹. O altă cauză ar constitui-o, aceasta din urmă fiind valabilă și la restul școlilor de pregătire profesională, lipsa de interes a tovarășilor — elevi, care „nu învață și nu frecventează satisfăcător”²² aceste cursuri, înregistrându-se o oarecare opoziție vis-à-vis de orele de pregătire politică.

Partidul a înțeles pe deplin că reușita în procesul de creere a noii generații sau a tinerei generații, în conformitate cu politica promovată de acesta, avea șanse de izbândă numai și numai făcându-se apel la cadrele didactice fidele ideilor comuniste, devotate politicii promovate de P.M.R. În această ordine de idei se înscrie epurarea pedagogilor non-conformiști, care nu doreau a se solidariza cu politica partidului de gu-

¹⁸ *Ibidem*, f. 15.

¹⁹ *Ibidem*.

²⁰ *Ibidem*, f. 23.

²¹ *Ibidem*, dos. 521, f. 8.

²² *Ibidem*, f. 9.

vernământ, astfel încât până în martie 1949 numărul lor a fost substanțial redus, după cum se arată și într-un *Raport de activitate al Comisiei de Învățământ din martie 1949*. Acest „Raport” subliniază rezultatele satisfăcătoare ale epurărilor, arătând că „reducerea corpului didactic începe să dea roade”²³.

Cadrele didactice fidele P.M.R. sunt supuse, la rândul lor, unor verificări minuțioase. Rezultatele acestor investigații nu sunt întocmai mulțumitoare întrucât „nivelul lor politic și ideologic (al pedagogilor — n.n. — V.H.) este foarte slab. Cunoștințele lor marxiste-leniniste sunt încă lozinci pentru ei, al căror conținut prea adânc nu prea îl pot înțelege ei”. La toate acestea se mai adaugă și „mentalitatea mic burgheză” a cadrelor didactice, precum și „lipsa simțului de critică și autocritică”²⁴.

Înfiltrarea ideilor politice pro-comuniste în rândurile tineretului s-a realizat prin activitatea susținută a acelor cadre didactice care au acceptat colaborarea cu noua putere politică instalată la „cârma” României, precum și prin organizațiile de U.T.M. sau cele de pionieri, acestea din urmă reușind, după cum se arată într-un document „să aducă o îmbunătățire simțitoare în disciplina tuturor elevilor”²⁵.

Îndoctrinarea tineretului nu încetează nici în perioadele de vacanță, atunci când Departamentul Învățământului Politic din cadrul P.M.R. Bihor organizează, în colaborare cu organizațiile de pionieri și ale U.T.M.-lui, așa numitele „cluburi de vară” și „cluburi pentru pionieri”, la care urmau a participa elevi ai diferitelor școli²⁶. Aceste tabere de odihnă și recreere prilejuiau adevărate momente de pregătire patriotică și politică, prin organizarea unor cursuri în acest sens, ale căror idei exprimate erau ușor asimilate de generațiile aflate la vârste foarte fragede.

Un caz interesant îl constituie Liceul din Beiuș, înființat la 1828 de către episcopul greco-catolic Samuil Vulcan²⁷, propus spre desființare, întrucât „este un liceu al reacțiunii”, în locul său Ministerul Învățământului Public intenționând a înființa „o școală specială de doi ani pentru muncitorii din județul Bihor”²⁸. În realitate această școală de doi ani nu se dorea a fi altceva decât „o mașină de creat diplome” pentru activiștii de partid lipsiți de studiile liceale. Această formulă, tipic comunistă, de propulsare profesională a cadrelor de partid a caracterizat din abundență acești primi ani postbelici. Explicația o constituie lipsa acută a unor elemente de certă valoare profesională în rândurile structurii noi puteri și nevoia de a le crea într-un timp cât mai scurt. Din aceste școli vor fi recrutați activiștii de partid, beneficiarii unei serioase pregătiri politice pe linia marxism-leninismului.

O informare exactă privind numărul școlilor și al elevilor din județ ne-o furnizează „Raportul Comisiei de Învățământ Public” din 29 sep-

²³ *Ibidem*, dos. 520, f. 20.

²⁴ *Ibidem*, f. 21.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ Sorin Vasile Hendea, *Considerații privind învățământul românesc bihorean în perioada 1914—1919. Liceul greco-catolic „Samuil Vulcan” din Beiuș*, în *Buletinul Cercurilor Științifice Studențești*, nr. 3/1997, Alba-Iulia.

²⁸ D.J.B.A.N., fond Comitetul Județean Bihor al P.C.R., inv. 1235, dos. 520. f. 22.

tembrie 1949²⁹. Coroborarea acestui document, de o certă valoare informațională, cu alte surse documentare, prezentate pentru prima dată sub această formă, ne permite să subliniem realitatea caracteristică perioadei 1948—1950: *preponderența covârșitoare a minorității maghiare în structurile de conducere ale P.M.R. Bihor*³⁰ și dezvoltarea îngrijorătoare a învățământului în limba maghiară în spațiul bihorean.

La modul concret, statisticile indică prezența la Oradea, în septembrie 1949, a 14 școli elementare românești și 18 școli elementare maghiare (9 fiind cu patru clase și 9 cu șapte clase). La acestea se mai adaugă șapte clase elementare paralele, la clasa întâi, cu predare în limba maghiară, astfel încât în toamna anului amintit erau înscriși în clasa I, cu predare în limba maghiară, 923 elevi, față de numai 289 elevi înscriși la clasele I cu predare în limba română³¹.

În județ proporția școlilor și a numărului de elevi este totuși favorabilă elementului românesc, din cele 585 de școli elementare 442 fiind școli românești, în timp ce din cele 4 școli medii doar una era cu limba de predare maghiară³². Acest lucru dovedește, încă o dată, pozițiile privilegiate pe care elementele maghiare le dețineau în cadrul lumii urbane românești, poziții perpetuate și după retragerea armatelor horthyste din Ardealul românesc, prin trecerea masivă a vechilor horthyști în rândurile P.C. din România.

Epurarea vechilor cadre didactice a continuat, astfel încât, în septembrie 1949, în momentul deschiderii noului an școlar, nu s-au prezentat la post un număr de 72 de cadre din Bihor, acestea primind numirea mai târziu, majoritatea fiind „noi numiți în învățământ”, în urma susținerii „examenului de verificare a cunoștințelor (subl. ns. — V.H.)”³³. În realitate, principala condiție pentru promovarea acestui examen o constituia soluționarea favorabilă a dosarului persoanei respective, care trebuia să fie „curată” din punct de vedere politic.

Ideologizarea învățământului public din România va continua și după 1950, acest proces înscriindu-se în contextul creat de comunizarea și sovietizarea estului european, proces care a căpătat o amploare extraordinară în perioada dictaturii ceușiste. Reforma preconizată de regimul comunist în domeniul educațional a urmărit și a reușit să întrerupă cursul democratic al acestuia, rupând legăturile cu tradițiile educaționale interbelice, anihilând cu brutalitate „cursul firesc, tradițional, democratic al învățământului românesc”³⁴.

Un capitol aparte al sistemului educațional din România postbelică, obiectul unei noi investigații istoriografice, l-ar constitui *învățământul de partid*, creatorul unei noi categorii sociale, aceia a activiștilor de partid, și a unei noi educații, întemeiată pe principiile și învățăturile marxism-leninismului.

²⁹ *Ibidem*, dos. 519, f. 115—120.

³⁰ Sorin Vasile Hendea, *Crearea structurilor locale ale P.M.R. — Bihor (februarie 1948)*, în curs de apariție în revista *Pietre de Hotar*, vol. I, Oradea.

³¹ D.J.B.A.N., fond Comitetul Județean Bihor al P.C.R., inv. 1235, dos. 519, f. 115.

³² *Ibidem*, f. 116.

³³ *Ibidem*, f. 117.

³⁴ Dănuț Dobos, *op. cit.*, p. 205.

NEW DOCUMENTARY CONTRIBUTIONS REGARDING THE POLITICIZATION OF THE PUBLIC

— Abstract —

This stage, based on a rich archivist material, intends to present the beginnings of a phenomenon that developed in the postwar Romania: politicization of the public education.

The period we speak about, 1948—1950 represents the stage of sketoning the new educational system in Romania, based on the political criterion.

The enlisting of the didactic personnel, their promotion, it used to be done on strictly political criteria, the professional preparation and the experience obtained by them in teaching practice, along the years being less important.

This study also surprises the efforts deposited by the Romanian Worker's Party — Bihor viewing the indoctrination of the studious youth with communist ideas. The essential role in this sense was held by the didactic personnel, by the organisations of pioneers and by the Union of the Working Youth, organisations set up in the sense.

The politicization of the public education of Romania developed in the next decades thus ranging among the main factors that favoured the comunization of the postwar Romania against all the opposition.